

ТӘУЕКЕЛДІ БАСҚАРУ

- «Тәуекел» - испан сөзінің шығу тегінен:
- riso-испанша «шың құз» дегенді білдіреді.
- «тәуекел»сөзі әлем халықтарының тәжірибесінде ертеде кірген және онымен қатар қандай болмасын жағдайда европа тілдерінің негізінде бірдей айтылады. Risiko- немісше, risk- ағылшынша, risgue- французша, rischio – италиянша, riesgo - испанша.

Тәуекел дегеніміз не?

- Қазіргі уақытта тәуекел түсінігіне нақты анықтама жоқ. Міне, кейбір анықтамалардан:
- тәуекел – нәтижені болжауда болатын екі ұшты деңгейлі шығын ықтималдығы;
- Ықтимал шығынның шамасы;
- кірістің бөлшегін жоғалту ықтималдылығы;
- бақыт бастауына үміттенуде сәттілік әрекеті;
- күтілген құбылысқа қолайсыз нәтиженің қауіптілігі.

- Егер қызметтің түрі қандай да бір ереже бойынша таңдалатын шешімге байланысты болмаса, мұндай қызметтегі тәуекел, қайшылық жағдайда «белгісіздік» деп аталады.
- Белгісіздік жағдайынан тәуекел белгісіз жағдайы ретінде тұруы ықтимал және бағалануы мүмкін.

- Тәуекел жағдайы статистикалық процестермен байланысты және үш шартта сәйкес келеді:
 1. белгісіздік мәні;,
 2. баламаны таңдау қажеттілігі (таңдаудан бас тарту бұл да – таңдаудың әртүрлігі);
 3. таңдалатын баламаладың ықтималдылығын бағалау мүмкіндігін жүзеге асыру.
- Тәуекел жағдай бұл – белгісіздіктің әртүрлігі, жағдайлардың тұру мүмкіндігі мен ықтимал анықталуы.

- Тәуекел жағдайының ықтималдылықты анықтаудың **бірнеше модификациясы** бар:
- статистикалық зерттулерді жүргізуде мысалға негізделген болжалған нәтижені алу үшін объективті мүмкіндігі бар;
- субъективті баға негізінде ғана күтілген нәтиженің ықтималдылықта тұруы мүмкін;
- таңдау процесіндегі және балама жеткізудегі субъекті объективті сияқты субъективті ықтималдылықты орнатады.

- **Тәуекелді басқару** – тәуекел жағдайдың сараптамасы мен (ереже ретінде, акт формасында заң қаулысы, нұсқа және т. б.), оны (азайтуға бағытталған шешімін жетілдіру).
- **Тәуекелді басқарудың негізгі мақсаты**- оны кішірейтудің жасын анықтау, сонымен уақыттың және қордың шектелгені. Мақсатты бағытталған әрекет шектілік пен тәуекелді азайту бойынша экономика жүйесінде **тәуекелді басқару** деп аталады (менеджмент тәуекелі).

Практикалық тапсырмалар

1. Қандайда бір тәуекел жағдайын сипаттаңыз.
2. Тәуекел жағдайына жатқызуға болатын ұсынылған жағдай бойынша белгісін (шартын) беріңіз.
3. Өзіңіз сипаттаған тәуекелдің жіктелісін беріңіз.
4. Қандай параметрлермен бұл тәуекелді құқықты және қорғалған немесе құқықты емес және қорғалғаның белгілеңіз және көрсетіңіз.

Тәуекелді бағалау алгоритмі

- Талдау
- Бағалау
- Бақылау және басқару
- Альтман моделі

$$Z = 1,2 k_1 + 1,4 k_2 + 3,3 k_3 + 0,6 k_4 + k_5$$

- Z – итоговый показатель оценки кредитного риска предприятия/компании;
- K_1 – собственные оборотные средства/сумма активов;
- K_2 – чистая прибыль/сумма активов;
- K_3 – прибыль до налогообложения и выплаты процентов/сумма активов;
- K_4 – рыночная стоимость акций/заемный капитал;
- K_5 – выручка/сумма активов.

Критерий Альтмана	Кредитный риск (вероятность банкротства)
1,8 и меньше	Очень высокий риск
От 1,81–2,7	Высокий риск
От 2,8–2,9	Умеренный риск
Более 2,99	Низкий уровень риск

$$Z = 0,53k_1 + 0,13k_2 + 0,18k_3 + 0,16k_4$$

- Z_{Taffler} – оценка кредитного риска предприятия/компании;
- K_1 – показатель рентабельности предприятия (прибыль до уплаты налога/текущие обязательства);
- K_2 – показатель состояния оборотного капитала (текущие активы/общая сумма обязательств);
- K_3 – финансовый риск предприятия (долгосрочные обязательства/общая сумма активов);
- K_4 – коэффициент ликвидности (выручка от продаж/сумма активов).

Критерий Таффлера	Кредитный риск (вероятность банкротства)
>0,3	Низкий уровень риска
0,3 – 0,2	Умеренный риск
<0,2	Высокий риск

$$Z=0,063k_1+0,092k_2+0,057k_3+0,0014k_4$$

- K_1 – оборотный капитал/сумма активов;
- K_2 – прибыль от реализации / сумма активов;
- K_3 – нераспределенная прибыль / сумма активов;
- K_4 – собственный капитал / заемный капитал.

Критерий Лиса	Кредитный риск (вероятность банкротства)
>0,037	Низкий уровень риска
<0,37	Высокий уровень риска

- Жүйе сияқты тәуекелді басқару 2 жүйеліктен тұрады:
- (субъективті) басқарудың
- (объектілі) басқарудан
- басты мақсаты болып:
 - жоғарламаған тәуекел дәрежесін бағалау ,
 - тәуекел дәрежесін бағалау;
 - берілген тәуекел дәрежесін ұйымдастыру үшін сараптау;
 - тәуекелді ескерту немесе төмендеуі бойынша қажетті жағдай шара жасау;
- шығын келтірілген максималды - мүмкіндікті қайтаруға шараларды қолдануда тәуекел оқиғалары

- Тәуекелді басқарудың негізгі принциптері:
 - өз капиталы мүмкіндік бере алатынынан асып тәуекел етуге болмайды;
 - тәуекел салдары туралы ойлаған жөн, яғни, бұл жағдайды болжап және оны кішірейту;
 - шығын үшін көппен тәуекел етуге болады.
- тәуекелдің рұқсат ету жағдайы :
 - тәуекелден құтылу;
 - тәуекелдің төмендеу,
 - тәуекелді қабылдау.

- Тәуекелді басқару процесін екі құрамға бөледі:
- - тәуекел сараптамасы;
- - тәуекелді шығарып тастау шарасы мен минимизациясы.

- Фирманың, кәсіпорынның, ұйымның қаржылық жағдайының беріктігінің баланстық үлгісі:
- $F + Z + R = I + K + K + R$
- , мұндағы
- F – негізгі қаржы және салым;
- Z – қор және шығын;
- R – қаржы жағдайы, қысқы мерзімді қаржы салымы; дебиторлық қарыз және басқа да активтер;
- I – меншік қарыздың бастауы;
- K – қысқа мерзімді несиелер (1 жылға дейінгі), өз уақытында жабылмаған ссуда;
- R – кредиторлық қарыз және заемды қаржылар.

- Тәуекелге таратылатын қаржылар сараптамасы үшін фирманың жалпы қаржылық жағдайын бес қаржылық аймаққа бөледі:
 - қордың минималды өлшемі мен шығыны тәуекелсіз аймаққа нақты берік аймағы сәйкес келеді;
 - қор мен шығындардың қалыпты өлшемі болғанда қалыпты берік аймақ тәуекелдің минималды аймағына сәйкес келеді;
 - аймақтың дағдарыс жағдайы тауарланған дайын өнімнің болуымен, төмен сұранысы және т.б. тәуекелді дағдарыс аймағына сәйкес келеді.
 - аймақтың дағдарыс жағдайына жіберілмейтін тәуекелге, сәйкес келеді шамадан тыс қоры бар және тауарланған дайын өнімнің болуынан фирма жойылуы шегінде тұрады.

1. Жинақ және мәліметтерді өңдеу
2. Тәуекелдің сапалы сараптамасы
3. Тәуекелдің сандық бағасы
4. Тәуекелді приемлемды бағасы
5. 5,11. Тәуекелдің төмендеу ықтималдылығының бағасы
6. 6, 12. Әдістер таңдауы және тәуекелді төмендету нұсқаларының қалыптасуы
7. 7. Тәуекелдің ұлғаю ықтималдылығының бағасы
8. 8. Тәуекелді ұлғайтуда нұсқалардың талдауы мен қалыптасуы
9. 9,13. Тәуекел төмендігінің мақсаттылық бағасы
10. 14. Тәуекелді төмендетудің нұсқаларын таңдау
11. 15. Жобаның өткізілімі (тәуекелді қабылдау)
12. 16. Жобаның өткізілімінен бас тарту (тәуекелден құтылу)

-
- Тәуекелді басқару процесінің сызба блогі

Тәуекелді басқару

- Тәуекелден бас тарту
- Шығынды азайту немесе зиянды жою
- Залал мөлшерін азайту
- Тәуекелді түрлеріне қарай бөлшектеу
- Тәуекел аутсорсингі
- Сақтандыру